

Mojżesz i Prawo

35 wieków naprzód

Początkiem mądrości jest bojaźń Pana; wszyscy, którzy ją okazują, są prawdziwie mądrzy. Chwała jego trwa na wieki – Ps. 111:10, BW.

Narodziny i wychowanie Mojżesza w królewskiej rodzinie egipskiej są opisane w 1 Mojż. 2:1-10. Św. Paweł, wykształcony przez Gamaliela, wspomina, że Mojżeszowi sprzeciwili się Jannes i Jambres (egip. Seuserenre Khyan, panował ok. 39 lat i Maybe Sheshi, który panował 3 lata; gr. Iannas i [Iambres] Assis), dwóch faraonów z 15. dynastii Egiptu (Hyksosi). Pisma żydowskie wskazują, że alfabet został wymyślony przez Mojżesza. Niektórzy twierdzą, że mógł on być wynaleziony nawet wcześniej, na co wskazywałyby dowody z 18. roku życia wielkiego faraona Ammenemesa III (prawdopodobnie faraona, który panował w czasach Józefa i zamknął kamieniołomy bazaltu pomiędzy 4. a 18. rokiem swojego panowania) (www.asor.org/anetoday/2017/04/hebrew-first-alphabet).

Faraon zaprosił Jakuba i jego rodzinę, aby przybyli do Egiptu i objęli w posiadanie najlepszą część ziemi (1 Mojż. 45:10-18), w pobliżu stolicy. Podczas gdy dawniej uważano, że ta stolica, Avaris, znajdowała się w Tanis, w północnej delcie Nilu, w pewnej odległości od najlepszej ziemi, teraz przyjmuje się, że znajdowała się w Tel el-Dab'a (= Hatwaret = Avaris), na wschód od gałęzi Nilu o nazwie Bubastite, gdzie znajduje się najlepsza gleba. To stamtąd Mojżesz wyprowadził synów Izraela. Podróż z Goszen na skraj pustyni zajmowałaby tylko dwa dni (2 Mojż. 12:37, 13:20).

Podjęto różne próby zidentyfikowania Góry Synaj – jako Jebel Musa (południowo-środkowy Synaj), Har Karkom (południowy Negew), Jebel al-Lawz (północno-zachodnia Arabia Saudyjska) oraz 11 innych mniej prawdopodobnych miejsc. Niektórzy zarzucają, że Jebel Musa nie jest górą wulkaniczną (choć mówi się, że na południu i zachodzie jest lawa), i nie znaleziono tam żadnych starożytnych artefaktów (choć 5 Mojż. 29:4 może sugerować, że Izrael nie pozostawił po sobie żadnych śladów). Har Karkom jest prawdopodobne, z wyjątkiem faktu, że znajdujące się tam artefakty pochodzą z czasów 2000 p.n.e. i wcześniejszych. Gdyby Jebel al-Lawz miały być biblijną górą Synaj, przejście przez Morze Czerwone musiałyby mieć miejsce w Zatoce Akaba, co jest zbyt daleko, żeby dotrzeć tam w ciągu trzech dni, a ponadto obszar ten rozwijał się dopiero w XII wieku. Na razie możemy pozostawić to za-

gadnienie nierozstrzygnięte.

Wcześniejsze kodeksy prawa

Najwcześniejszy dotychczas znany kodeks praw został wydany przez Urukaginę, króla Lagasz (na terytorium współczesnego Iraku), być może w XXIII wieku p.n.e., w odpowiedzi na chciwość i korupcję jego poprzednika. Jego intencją było „aby człowiek posiadający władzę nie popełnił niesprawiedliwości wobec nich [sieroty i wdowy]” (jak skuteczne były rządy Urukaginy to osobne pytanie; został pokonany po ośmiu latach panowania, a Lagasz zostało zniszczone).

Ur-Nammu, król Sumeru i Akkadu (ok. 2054-2036), wydał bardziej znany kodeks praw, tak aby „sierota nie padła ofiarą bogatych”, „wdowa nie padła ofiarą potężnego”, a „człowiek jednego szekla nie padł ofiarą człowieka jednej miny (sześćdziesięciu szekli)” (S.N. Kramer, „The Sumerians, Their History, Culture, and Character”, University of Chicago Press, 1960, s. 79-85, 130. Ur-Nammu, w piątym roku swojego panowania, chwali się, że podbił Zachód – najwidoczniej w czwartym roku panowania – ale w osiemnastym roku panowania poniósł śmierć w walce, „opuszczony na polu walki jak rozbite naczynie”. Ten zapis jest całkowicie równoległy do 1 Mojż. 14, gdy czternaście lat po tym, jak Amrafel, król Synearu i sojusznicy podbili Zachód, Abraham zabija go w niespodziewanym, nocnym ataku). Charakterystyczny dla jego praw był przepis mówiący, że „jeśli człowiek odciął drugiemu człowiekowi nos przy pomocy przedmiotu geshpu, zapłaci 2/3 miny srebra”.

Wiek później, kodeks miasta Esznunna (około 16 km na wschód od współczesnego Bagdadu, w Akkadzie) stanowił: „Jeżeli wiadomo, że wół bodzie od dawna, a władze okręgu poinformowały o tym jego właściciela, lecz on nie usunął rogów swojemu wołu, i wół zabodzie człowieka na śmierć, wówczas właściciel wołu zapłaci dwie trzecie miny srebra” (Jack Finegan, „Light from the Ancient Past”, Princeton: Princeton University Press, 1959, s. 54).

Pół wieku później, Lipit-Ishtar wydał kodeks praw, który uwolnił „synów i córki Sumera i Akkada” z narzuconego im niewolnictwa (Kramer, op. cit., s. 87). Dwa wieki później pojawił się jeszcze bardziej znany Kodeks Hammurabiego, króla Babilonu (ok. 1728-1686). Finegan wspomina: „Prawa obejmujące napaść i pobicie były w dużej mierze oparte na zasadzie równego odwetu, ale z pewnymi modyfikacjami wynikającymi z podziału społeczeństwa na trzy klasy: szlachtę, pospólstwo i niewolników. Na przykład: „Jeśli senior wybił ząb seniora

tej samej rangi, to wybiją mu ząb”. Jeśli zaś wybił ząb zwykłego człowieka, zapłaci jedną trzecią minę srebra”. Przewidziano jedno bardzo skrajne zastosowanie prawa talionu [odwetu – przyp. tłum.]: jeśli w pewnych okolicznościach jakiś człowiek spowodował śmierć córki innego człowieka, jego własna córka miała zostać zabita” (Finegan, op.cit., s. 60).

Prawo, które Bóg dał Mojżeszowi

Prawo, które Bóg Jahwe dał Mojżeszowi, zawiera wiele przepisów zbliżonych do sumeryjsko-babilońskich kodeksów prawa i wiele przepisów odmiennych od tych kodeksów. Jedną z głównych różnic jest to, że prawo Mojżesza nie ma względu na osobę: „Jedno prawo obowiązujące będzie tubylca i cudzoziemca, goszczącego wśród was” (2 Mojż. 12:49; powtórzone w 3 Mojż. 24:22 i 4 Mojż. 15:16, 29). I znowu: „Nie przyłączaj się do większości ku złemu i nie składaj w spornej sprawie świadectwa za większością, by łamać prawo. Nawet ubożego nie popieraj w niesłusznej sprawie” (2 Mojż. 23:2-3). „Nie będziecie czynić krzywdy w sądzie; nie będziesz dawał pierwszeństwa biedakowi, ale też nie będziesz miał względów dla bogatego. Sprawiedliwie sądzić będziesz bliźniego swego” (3 Mojż. 19:15). „Nie będziesz naginał prawa, nie będziesz stronniczy, nie będziesz brał łapówki, gdyż łapówka zaślepią oczy mądrych i zniekształca sprawy tych, którzy mają słuszość” (5 Mojż. 19:16).

To było „oko za oko, ząb za ząb” (2 Mojż. 21:23-24, 3 Mojż. 24:19-20), a nie dwoje oczu za oko, czy cztery przednie zęby za ząb, zarówno dla bogatych, zwykłych ludzi i przybyszów. Prawo Mojżesza nie ma względu na osobę.

Przepisy prawa dla dobrego zdrowia

Bóg nakazał Abrahamowi: „Każde wasze dziecię płci męskiej, po wszystkie pokolenia, gdy będzie miało osiem dni, ma być obrzezane” (2 Mojż. 17:12, 3 Mojż. 12:3). Dlaczego ósmy dzień życia? Witamina K i protrombina (czynnik krzepnięcia II) są niezbędne do prawidłowego krzepnięcia krwi, i obie są syntetyzowane przez bakterie jelitowe.

„Jeśli witamina K nie jest wytwarzana w przewodzie pokarmowym dziecka do piątego-siódemego dnia życia, to oczywiście jest, że pierwszym bezpiecznym dniem do wykonania obrzezania będzie dzień ósmy”. W trzecim dniu życia dziecka dostępna protrombina wynosi około jednej trzeciej normalnej dawki, co naraża każdy zabieg na ryzyko poważnego krwotoku. Jednak ósmego dnia stężenie protrombiny tymczasowo wzrasta do 110% normy. „Zauważamy więc, że z punktu widzenia witaminy K i protrombiny (...) idealnym dniem do wykonania obrzezania jest dzień ósmy” (S. I. McMillen, None of These Diseases, Old Tappan, NJ: Fleming H. Revell,

1963).

Co Mojżesz lub Abraham mogli wiedzieć o witaminie K i protrombinie cztery tysiące lat temu? Ale Stwórca już wiedział.

Mycie rąk

Ignaz Philipp Semmelweis, węgierski lekarz żydowskiego pochodzenia, został w 1846 roku asystentem profesora kliniki położniczej w Wiedeńskim Szpitalu Ogólnym. W 1847 roku zaczął wymagać od lekarzy i pielęgniarek dokładnego umycia rąk po dotknięciu zwłok. Gdy wskaźnik zgonów spadł, wymagał również mycia rąk przed kontaktem z kolejnymi pacjentami. Śmiertelność nagle spadła z 10-20% do 1-2%, ale ta niedogodność sprawiła, że personel szpitala był zirytowany! Jego dwuletni kontrakt nie został przedłużony. Ponieważ w Wiedniu środowisko medyczne od niego stroniło, wrócił do Budapesztu, gdzie powtórzył swoje doświadczenia w szpitalu św. Rocha w Peszcie. W 1861 roku opisał swój sukces w „Etiologii, koncepcji i profilaktyce zakażenia połogowego”. Dzieło to nie było to dobrze napisane i zostało zlekceważone w Europie. Ludzie myśleli, że lekarz jest szaleńcem, więc w 1865 roku umieszczono go w zakładzie dla obłąkanych, gdzie został pobity i zmarł.

W ciągu następujących dwóch dekad Louis Pasteur opracował teorię wywoływania chorób przez bakterie, zaś Joseph Lister został pionierem chirurgii antyseptycznej (1865), Albert Billroth odkrył paciorkowce i gronkowce (1874), a Robert Koch opracował technikę barwienia do identyfikacji bakterii (1877). Dopiero wtedy praktyka Semmelweisa zaczęła się popularyzować w szpitalach na całym świecie. W ten sposób ludzie odkryli instrukcje sprzed trzydziestu pięciu wieków: kiedy preparat antyseptyczny był przygotowywany z czerwonej jałówki, drewna cedrowego i hyzopu, mógł być użyty, kiedy ten, który spalił jałówkę “wypierze swoje szaty i obmyje wodą swoje ciało, i będzie nieczysty do wieczora. (...) Kto dotknie jakiegokolwiek zmarłego człowieka, będzie nieczysty przez siedem dni. Powinien on oczyścić się wodą oczyszczenia trzeciego dnia i siódmego dnia i wtedy będzie czysty. (...) Gdy ktoś umrze w namiocie, to każdy, kto wchodzi do tego namiotu, i każdy, kto przebywa w tym namiocie, jest nieczysty przez siedem dni. Każde naczynie otwarte, na którym nie ma pokrywy przymocowanej sznurem, będzie nieczyste. Także każdy, kto w otwartym polu dotknie zabitego mieczem lub umarłego, lub kości ludzkich, lub grobu, będzie nieczysty przez siedem dni, (...) Lecz człowiek, który się skalał, a nie oczyścił się, będzie wytracony spośród zboru” (4 Mojż. 19).

W Prawie uwzględniono również inne kwestie. Trędowatemu zalecona jest kwarantanna (3 Mojż. 13:46). Izraelowi zakazano jedzenia krwi i tłuszczu zwierzęcego

(3 Mojż. 3:17). Choroby są przenoszone we krwi, a tłuszcz jest współcześnie wiązany z chorobami serca. Izraelowi nakazano przestrzegać sabatu – odpoczynku – siódmego dnia każdego tygodnia (5 Mojż. 5:14-15). Ludzie przekonują się, że kiedy nie odpoczywają, stopniowo stają się coraz mniej wydajni.

James F. Jekel, epidemiolog z Yale, zaobserwował: „Kapłan służył jako urzędnik do spraw zdrowia, czuwał nad tym, aby społeczność była święta i czysta, diagnozował i leczył problemy oraz ogłaszał, że uzdrowione osoby są czyste” (J.F. Jekel, *The Coming Revolution in Health Care*, „The Journal of the American Scientific Affiliation”, Wrzesień 1978, s. 116-123).

W ciągu czterech wieków średnia długość życia wzrosła z czterdziestu do osiemdziesięciu lat, głównie z powodu poprawy praktyk w zakresie zdrowia publicznego, a nie z powodu pojawienia się nowoczesnej medycyny. Jekel mówi: „Rewolucja sanitarna powstała z osobistych przekonań wielu ludzi, które częściowo były oparte na Biblii, że dla zdrowia i moralności społeczeństwa lepiej jest żyć w czystości niż w brudzie”. Jekel dodaje cytaty znanego na całym świecie bakteriologa z Fundacji Rockefellera, Rene Dubos’a:

„Najwyraźniej nowoczesna medycyna pomogła posprzątać bałagan stworzony przez cywilizację miejską i przemysłową. Jednakże, zanim medycyna laboratoryjna zaczęła skutecznie spełniać swą rolę, ukończenie tego dzieła przybliżyło się dzięki działalności humanistów i reformatorów społecznych XIX wieku. Ich romantyczna doktryna, że przyroda jest święta i zdrowa, była naukowo naiwna, ale okazała się skuteczna wobec najważniejszych problemów zdrowotnych ich wieku. Kiedy fala odpływa z plaży, łatwo ulec złudzeniu, że można opróżnić ocean, usuwając wodę za pomocą wiadra. Fala infekcji i chorób spowodowanych zaburzeniami odżywiania szybko ustąpiła, gdy pod koniec ubiegłego wieku naukowiec laboratoryjny wkroczył do akcji”.

Jekel kontynuuje i komentuje: „Biblijne spojrzenie, że zdrowie pochodzi ze świętego i czystego sposobu życia, a nie z zakupu usług uzdrowicieli, jest perspektywą, które nasze społeczeństwo musi odzyskać, jeśli mamy osiągnąć taką miarę zdrowia, jakiej pragniemy, za cenę, na jaką nas stać. Ale kto może wpływać na ludzkie zachowanie? Wystarczy powiedzieć, że to, jak się zachowujemy, wynika z tego, co ostatecznie uważamy za najbardziej wartościowe, i to właśnie tutaj, w określaniu priorytetów jednostek, rodzin i społeczności, religia ma swój najważniejszy wpływ na zdrowie”.

“Jeżeli pilnie słuchać będziesz głosu Pana, Boga twego, i czynić będziesz to, co prawe w oczach

jego, i jeżeli zważać będziesz na przykazania jego, i strzec będziesz wszystkich przepisów jego, to żadną chorobą, którą dotknąłem Egipt, nie dotknę ciebie, bom Ja, Pan, twój lekarz” (2 Mojż. 15:26).

Wybrane reprezentatywne zapisy kodeksu sanitarnego Starego Testamentu (kluczowe teksty: 3 Mojż. 19:2, 10:10):

1) Czystość osobista

- mycie rąk, szczególnie przed posiłkami (Mar. 7:1-3)
- obmycie ciała po zanieczyszczeniu (3 Mojż. 15:5)
- pranie szaty po zanieczyszczeniu (3 Mojż. 11:28, 15:5)

2) Zaopatrzenie w czystą wodę – unikanie wody zanieczyszczonej przez martwe zwierzę (3 Mojż. 11:32-36)

3) Usuwanie nieczystości – zakopywanie poza obozem (5 Mojż. 23:12-14)

4) Szybkie grzebanie zmarłych – przed zmrokiem (5 Mojż. 21:23, Dzieje Ap. 5:6)

5) Czystość pokarmów

- owoce i warzywa nie są zakazane.
- mięso (3 Mojż. 11:2-8, 29-31)
- ryby (3 Mojż. 11:9-12)
- zakaz spożywania padliny (5 Mojż. 14:21)
- zakaz spożywania starego jedzenia (3 Mojż. 19:5-8)

6) Izolacja

- jeśli ktoś dotknie się zmarłego (3 Mojż. 5:2, 22:4)
- jeśli ktoś dotknie się nieczystości (3 Mojż. 5:3)
- tych, którzy mają wyciek (3 Mojż. 15:1-13)
- tych, którzy mają choroby skóry (3 Mojż. 13)
- kobiety po porodzie (3 Mojż. 12:1-8)
- (zapobiega epidemii „zakażenie połogowe”)

7) Oczyszczenie na koniec (3 Mojż. 15:1-13, 14:34-48)

8) Kontrola chorób wenerycznych (moralność, 2 Mojż. 20:14, 3 Mojż. 18:20)

9) Kapłan jest „urzędnikiem do spraw zdrowia” (3 Mojż. 13:14)

Parkinson James